

NAŠI ZAPISKI.

SOCIALISTIČNA REVIIJA.

Št. 11. (nov.)

LETO X.

VSEBINA:

ABDITUS: POLITIKA IN DELAVSTVO. — *H. PAJER*, PRAGA:
INTELIGENCA IN POLITIKA. — *JAKOB SKRBIC*, DUNAJ:
ZVEZA PEKOVSKIH DELAVCEV V LETU 1912. — *AL. HREŠČAK*,
LOKEV: ORGANIZACIJA SLOVENSKEGA UČITELJSTVA. —
H. TUMA, GORICA: SEKSUELNI PROBLEM. — *RUDOLF*
GOLOUH, TRST: PRED MADONO. MARIJI MAGDALENSKI. —
— — — — — *PREGLED*. — — — — —

UREDNIK IN IZDAJATELJ: Dr. HENRIK TUMA V GORICI.

- - - LASTNIK: KONZORCIJ NAŠIH ZAPISKOV. - - -

V GORICI 1913.

TISKA: „GORIŠKA TISKARNA“ A. GABRŠČEK.

Naši Zapiski praviloma izhajajo vsak mesec.

Naročnina: za Avstro-Ogrsko za vse leto K 5 s poštnino vred,
za pol leta in za četrtlėta sorazmerno; za Nemčijo K 5'80, za
ostale države K 6'40 za naprej.

**Pošiljanje lista se z drugo številko po neplačani naročnini
ustavi.**

Posamezna številka 42 vinarjev.

Za organizirane delavce in dijake na leto K 3'60, posamezne
številke 30 vinarjev. Celi letniki 1911 in 1912 po 2 kroni 50 vin.
in poštnino.

Rokopisi in časopisi v zameno naj se pošiljajo na uredništvo,
naročnina in reklamacije pa na upravo Naših Zapiskov.

Prihodnja številka izide 1. decembra.

UREDNIŠTVO IN UPRAVNIŠTVO.

ABDITUS:

Politika in delavstvo.

Še danes čestokrat naletimo na nazor, da delavski stan nima povoda, se brigati za politična vprašanja, ali če je že to neobhodno potrebno, naj se pridruži meščanskim političnim strankam, ki »tudi« zastopajo interese delavstva.

Ta nazor je star in že Lassalle se je čutil prisiljenega, ga pobijati. Pri nas, ki smo takorekoč rojeni konservativci, je ta nazor⁷ že močno razširjen. Pri vseh mogočih političnih strankah, konservativnih in svobodoljubno-nacionalističnih, opazimo neizogibni privesek razredno nezavednega delavstva. To nezavedno delavstvo si očitvidno ni niti na jasnem o tem, da je resnična politična svoboda nujni predpogoj družabne moči delavskega stanu. Dogodki zadnjih let tako jasno dokazujejo, da so posamezna socialna vprašanja delavskega, proletarskega razreda v zelo ozki zvezi s političnim položajem in s politično postavodajo. Ravno kriza, ki jo Avstro-Ogrska sedaj preživlja, to jasno dokazuje. Notranja in vnanja vprašanja in njihovi doživljaji vplivajo predvsem na življenje in gibanje širokih delavskih mas.

Pri nas na Slovenskem so vse politične stranke in strančice dokazale, da so nezmožne, se boriti za velika in odločilna načela demokratizma in svobodoljubnosti tudi takrat, kadar gre za materijelne dobrrote moderne demokracije. Zgolj politična demokracija, ki nima poguma, lotiti se tudi družabnih, reformnih stremeljenj delavstva, danes ne more zadostovati zavednemu delavskemu stanu. Taka demokracija je kvečjemu le politično slepilo; ravno pri nas se je demokratična ideja izrabljala, da je skoraj skorumpirala in naposled izkreditirala vse cilje in ideale moderne demokracije. Zakaj, demokracija, ki prezira sodobna socialna vprašanja v kapitalistični družabni formaciji, je nezmisel, je totalno polovičarstvo, ki nima moči, dosegati tudi najskromnejši realni razvoj interesov državljske svobode. Iz tega spoznanja sledi logično potreba, da je delavski stan čisto samostojno za-

stopan v postavodajnih zbiorih, kjer je vsled svojega družabnega položaja prisiljen, se boriti za resnično svobodomiselne cilje.

Socialni položaj delavskega stanu kot družabnega producenta neodvratno sili na reformo družabnega gospodarstva, k socialnemu radikalizmu. Vprašanja o svobodi obrtništva, o podporah in subvencijah delavskim podpornim društvom, hranilnice, bolniške blagajne itd. so zelo podrejenega značaja, ki na družabno stališče delavskega razreda nimajo in ne morejo imeti končno principijelnega revolucijskega efekta. Vendar pa so take naprave, posebno pa zadružništvo, v osvobodilnem boju iz kapitalističnega tlačanstva nujni in neizogibno potrebni predpogoji, so svoje vrste orožarne proletariata. Z enako pravico, kakor vladajoči stanovi kapitalistične družbe, lahko tudi proletariat zahteva od države podpor in subvencij za svoje zavode, ki so mu opora v obrambnih bojih. To načelo, ki je v današnji meščanski družbi opravičljivo, bo prodrlo, kakor hitro bo državljanska svoboda in politična moč proletariata večja. Ampak če so ta podrejena vprašanja važna, ni nič manj važen tudi cilj, ki ga delavski razred zasleduje. Četudi danes še ni upanja na skorajšnjo odstranitev kapitalistične družabne oblike, je jasno, da je sleherni politični uspeh samostojnega, na načelih razredne zavesti organiziranega delavskega ljudstva sunek v obraz kapitalistiški misli. — Demokracija kot politični efekt je orožje delavskega razreda v boju za socialno enakopravnost in zjednačenje. Spoznanje, da je radikalna družabna reforma meščansko-kapitalistične družbe v smeri, da se odpravi v produkciji in delu kapitalistično načelo izkoriščanja družabno nikjer zavarovane delavske moči, je tudi spoznanje, da more biti osvoboditev delavskega ljudstva izpod tega jarma delo proletariata samega. Delavec, ki zaupa zastopanje interesov svojega razreda politični stranki, ki temelji na načelih današnje družbe, zakrivi izdajstvo nad samim seboj. Načelo, da delavski razred nima v političnem življenju opravka, je torej napačno in pravilno je, da delavsko ljudstvo nima ničesar iskati v meščanskih političnih strankah vkljub vsemu demokratizmu, ki ga te stranke bogato razsipljajo kot dnevne fraze, brez vsakega realnega udejstvovanja.

Tega spoznanja ne more motiti tudi nobeno narodnostno načelo. Vsako narodnostno gibanje temelji v resničnem, realnem udejstvovanju demokracije. Pri tem je vsaka prezirljivost sodobnih socialnih vprašanj nemogoča. Problemi socialnega položaja delavskega razreda pa zopet silijo — ravno vsled nujnega razvoja demokratiške misli — k ureditvi nacionalnih zadev v zmislu enakosti in samodoločevanja. Kakor je počelo narodnostnega gi-

banja in stremljenja po nacionalni osvoboditvi rezultat gotove razvojne višine družbe, ne demokracije, tako je tudi le-ta posledica neizogibne ekonomske prireditve družbe, odnosno produkcijskega načina, ki je danes kapitalističen.

Samostojno politično mišljenje in delo v smislu konsekventno do skrajnosti izvedene demokratične misli, je brezpogojna naloga v kapitalistiški državi živečega delavskega razreda.

~~~~~

H. PAJER, Praga:

Inteligenca in politika.

(Dalje.)

Če pa pogledamo naše šolstvo, vidimo, da se z rastočo demokratizacijo ni poskrbelo prav nič za politično izobrazbo državljanov. Naše šolstvo je ostalo v bistvu tako, kakoršno je bilo pred pol stoletjem.

Izobrazba, ki se tu podaja, posebno pa, kar se tiče človeka in človeške družbe, je strašno revna. Mnogo od tega, kar se prodaja za čisto resnico, spada že davno v muzej med zarjavelo šaro, marsikaj, kar se vtepa mladini v glavo, spada na strokovne šole in marsikaj je brezpomembno in nepotrebno.

V naših šolah straši še vedno »verouk« in pretirano spoštovanje mrtvih jezikov. Namesto kulturne zgodovine se poučuje sama zunanost, letnice, kralji, cesarji, vojske itd. Namesto da bi se v prirodnoslovju, ki je podlaga vseh ved, povedalo kaj o novejših znanstvenih pridobitvah na polju kozmologije, biologije in antropologije, se morajo učenci učiti, koliko zob ima hijena, kako se imenujejo posamezni deli kakega okostja, koliko prašnikov ima kak cvet, kakšno obliko ima kak kristal, iz česa obstoji kaka rudnina in polno drugih enakih in podobnih podrobnosti, ki ne ostanejo dolgo v glavi.

O modernem življenju, človeški družbi, o novodobnih stremljenjih naša šola molči, ker je to baje mladini škodljivo.

Ko stopi mladenič po dovršeni srednji šoli iz suhoparnih zidov z nabasano vrečo letnic, pravil, formul, sistemov itd. in s takozv. zrelostnim spričevalom v roki, je navadno nezrel za samostojno praktično življenje. Dolga je še njegova pot do resnične izobrazbe, ako jo sploh najde. Zob časa pregloda tisto prenapolnjeno vrečo, drobiž se polagoma porazgubi in nazadnje je le raztrgana vreča brez vsebine.

Marsikateri si skuša poleg svoje stroke, ki si jo je izbral na visoki šoli, spopolniti srednješolsko izobrazbo. Ker pa tudi visoke šole, izvzemši par fakultet, vse preveč na enkrat zahtevajo, zato je tudi tu samoizobrazba zelo otežkočena ali pa trpi pri tem strokovni študij.

Naše šolstvo nam ne more vzgajati prave inteligence. Ta se rodi izven šole in kljub njej. Naše šolstvo odteguje z pretiranim čišlanjem preteklosti mladino od sedanjosti in obrača interes naraščaja k stvarjem, ki nimajo nikakega pomena za splošno blagostanje. Naše šolstvo vzgaja nekak nov inteligenčni aristokratizem, ki si hoče lastiti pravice do raznih privilegijev in monopolov meščanske družbe. Njen vpliv se kaže pri ljudeh, katerim je znanstveni študij nekak šport, v katerem hočejo uveljaviti svoj ekscentrični individualizem, katerega gibna sila je slavoohlepnost. Naše šolstvo nam vzgaja diplomirane pigmeje, juriste z neverjetno obsežnimi rezervirani za paragrafe pa brez pravnega čuta, vzgaja nam mandarinske učenjake, ki nimajo smisla za realno življenje, vzgaja nam umetnike, ki se drže ekscentričnega gesla *l'art pour l'art*, kar se pravi z drugimi besedami užitek radi užitka, skratka sedanja šola vzgaja enostranske ljudi in antisocialne individualiste.

Ker je zgrajen ves pouk na nesocialnih principih preteklih dob, ker šolstvo ni korakalo paralelno z kulturnim razvojem naše dobe in ker sedanja šola niti od daleč ne pokaže svojim učencem sodobno človeško družbo in njene tendence, zato je čisto umljivo, da je najti pri inteligenci, ki se omenjuje na uradno šolsko učenost, filistrsko in naivno neumevanje sodobnega življenskega toka, sodobnih družabnih stremeljenj in politike sploh. Radi neumevanja se ogiblje tak človek političnega življenja; boji se idej, principov in nazorov. Ker ni v stanu najti pravih vzrokov družabnim nedostatom in krivicam, tudi ne more priti do nikakih idej in načrtov, kako bi se zboljšale ali pa predrugačile razmere. Da pa zamore delovati človek uspešno za predrugačenje in zboljšanje socialnih razmer, mora imeti tudi trdno prepričanje o uspešnosti delovanja in boja. Kjer ni prepričanja v končno zmago idej, nazorov in idealov in v uresničenje načrtov, tam zavladava pesimizem, fatalizem in blaziranost. »Človek, ki išče prepričanje, se mnogokrat utruja tako, da nima sile in odločnosti priti do prepričanja in iz utrujenosti postane indiferenten. Indiferentni ljudje pa so največji sovražniki mišljenja in ljudskega napredka sploh.« (Masaryk.) V tem slučaju tudi največja nácítanost in strokovnjaška učenost nič ne pomaga.

III.

Ker je dijaška doba odločilnega pomena za nastopajočo inteligenco, zato je vprašanje, ali sme obstojati mladi človek kot dijak na kaki politični smeri oziroma sme biti pristaš kake politične stranke, precej važnega pomena.

Nekateri vprašanju pritrjujejo, drugi pa zanikujejo. Kdor dobro pozna bistvo politike in namen strankarstva in ve, da se po sedanjem stanju vede ne da navesti nobena meja glede starosti ali pa znanja, pri katerih je mlad človek zrel za politiko, mora reči, da sta oba odgovora eskrema in da je odvisno vse od individualnih lastnosti. Za logično mislečega človeka je samo na sebi umljivo, da je mladi študent ravno tako lahko pristaš kake politične smeri ali stranke, kakor vsak človek, ako pride iz lastnega prepričanja k smeri ali pa v stranko. Če pa dotično smer ne pozna ali pa ne pozna strankin program, tedaj ravno tako ne spada tja kakor sploh vsak človek, ki ne ve za kaj gre.

Od poštenega človeka se mora zahtevati, da pride iz prepričanja v stranko, ne pa radi mode ali pa dobičkaželjnosti. Kdor ne pride iz prepričanja, od tega je vsak hip pričakovati, da se izneveri. Prepričanje pa ne pade iz neba; treba si ga je pridobiti. Do resničnega političnega prepričanja pa pride inteligent le, ako se v dijaških letih ni omejil samo na šolsko učenost, temveč pogledal tudi nekoliko okoli sebe, odprl oči, študiral politično življenje, in se orientiral v glavnih tendencah sodobnih socialnih skupin. Če dijak ne študira samo iz kruhoborstva, radi golega, brezcilnega zanimanja, radi zabave ali pa iz športa, posledice navadno ne izostanejo. Če si osvoji glavne pojme filozofije, sociologije in gospodarstva, je pot do jasnega političnega prepričanja lahka. Ako pa se dijak posebno kot visokošolec izven svojega strokovnega študija za ničesar ne briga, posedeva v zakajenih kavarnah, zaduhlih gostilniških brlogih pri alkoholu in kartah, koketira k večjemu z umetnostjo ali pa se zanima samo za šport ali telovadbo itd., potem ni govoriti o kaki politični izobrazbi, še manj pa o jasnem političnem prepričanju. Tu igrata svojo vlogo slepa vera in moda. Največ takih elementov imajo stranke, ki ne temelje na znanstvenih hipotezah in teorijah, temveč le na blestečih frazah, ideologiji in slepem navdušenju, ker tu ni treba nikake posebne politične izobrazbe.

Sedanje dijaštvo se da razdeliti na 3 karakteristične skupine. V prvi skupini so oni, ki se brigajo radi veselja in velikega za-

nimanja do svoje stroke samo za šolo. Vsled pomanjkanja časa se ne morejo brigati za druge stvari, kakor so na pr. politična vprašanja in se tudi ne smejo, ako hočejo dovršiti svoje študije v določenih terminih in z dobrim uspehom. Drugo skupino tvorijo oni, ki nimajo nikakega zanimanja za šolo, študirajo le radi dobrih redov, spričeval in radi boljšega kruha, ki jih čaka. Tak dijak navadno tudi za samoizobrazbo in politična vprašanja nima nikakega smisla. V tretjo, najmanjšo skupino, spadajo dijaki, ki se ne omejujejo samo na šolsko in strokovno učenost, temveč skušajo spopolniti in dopolniti, kar šola uči, oziroma ne uči in skušajo priti do jasnih političnih nazorov. Da se takih dijakov navadno ne najde med »odličnjaki« in »zelo dobrimi« učenci leži pri našem šolskem sistemu na dlani.

Akoravno je večina dijaštva na prvi pogled politično indifrentna, je vendar politično popolnoma brezbarvno dijaštvo v manjšini, kar velja za inteligenco sploh. Večina pripada že po rojstvu, vzgoji ali po okolici, če že ne kaki stranki, vsaj kaki politični smeri, včasih ne da bi se dotičnik zavedal. To pripadanje se omejuje lahko samo na nasprotovanje, kakor so antiklerikalizem, antisocializem itd. proti gotovim političnim smerem. In če eni izmed danih političnih smeri vedno prizanašajo, se lahko s precejšnjo sigurnostjo trdi, da je pripadnik dotične smeri, akoravno bi morebiti to tajil, ali pa se tega sploh ne zaveda. To je zelo dobro videti pri onih, ki trde, da uganjajo »vsenarodno«, »neodvisno«, »nadstrankarsko« politiko ali pa pri tistih, ki se navdušujejo za »neodvisne« politične stranke. Med inteligenco pa se dobe tudi elementi, ki obračajo plašč po vetru in ki režejo na več strani na enkrat.

Kakor je nujno in koristno, da se peča mlad človek že kot dijak s politiko pasivno, je treba v interesu dijaštva samega in v interesu strank odločno odklanjati in grajati, ako se dijaštvo udeležuje politike aktivno ali pa ako dela skupina dijaštva svojo lastno politiko. Grajati pasivno udeleževanje dijaštva v političnem življenju pa bi bilo ravno tako nesmiselno kot grajati politično udejstvovanje ljudi sploh. Za aktivno politiko pa je povprečen dijak še nezrel. Treba je pomisliti pred vsem na to, da se v visokošolskih letih še ne more govoriti o popolni konsolidaciji, kajti razvojni proces v tej dobi navadno še ni končan. In tudi stranki tak »socialni embrio« še ne more mnogo koristiti. Tudi čas mu ne dopušča, da bi deloval v kaki stranki, kajti visoka šola, izvzemši par visokošolskih strok, kakor na pr. juridični študij zahteva pre-

več na enkrat, kot pa prenese normalen človek. Dočim dela moderni delavec osem ur na dan, mora prečepeti povprečen študent večinoma čez 12 ur pri knjigah, ako hoče napraviti vse v določenem času, kar pusti na mladini večkrat slabe posledice. Zato je za dijaka, ki je prišel še za časa študij na ta ali oni način do političnih nazorov, najbolje, da zasleduje politično življenje samo pasivno kot vesten opazovalec, da prepušča aktivno politiko zrelim in odraslim možem in da stopi med politične delavce šelej, ko ima dijaško dobo za seboj, ako misli pomagati v političnem boju.

Iz tega stališča je tudi obsojati vsa dijaška stremljenja, ustvarjati lastne politične struje, lastne politične programe s posebnimi političnimi nazori in idejami. Ker je dijaštvo hitro fluktujoč element, zato se ob enem z voditelji menjajo navadno tudi nazori in ideje, tako da je struja na enkrat čisto druga kakor je bila v začetku. Praksa je pokazala, da take specielno dijaške politične struje navadno ne trajajo dolgo in da prej ali slej zaniknejo, kot ponesrečeni poskusi nepotrpežljivih in neizkušenih možganov. Včasih zavozijo kake skupine na kako dano politično smer ali pa se razkrope na razne politične smeri.

Nastane vprašanje, kakšne naj bodo organizacije akademične mladine v visokošolskih mestih. Jasno je, da prideti tu dve obliki v poštev: strankarska ali nestrankarska, politična ali nepolitična. Ako ima organizacija namen zbirati somišljenike kake stranke ali pa, ako tvori lastno politično strujo z lastnimi političnimi točkami v svojem programu, je struja strankarska in politična. Če pa organizacija ne predpisuje nikakih političnih nazorov, niti nacionalističnih, niti klerikalnih, ne liberalnih, ne socialističnih i. t. d., potem je organizacija nestrankarska in nepolitična. V program vzame v tem slučaju lahko le tako politično zahtevo, ki je skupna vsem političnim strankam naroda.

Ker prinese le malo kdo trdno politično prepričanje že iz srednje šole na visoko in ker je večina akademikov navadno do gotove meje politično indiferentna, zato bi bile najbolj umestne v prvi vrsti nepolitične in nestrankarske organizacije. Posebne, »nadstrankarske« dijaške organizacije in struje z lastnimi političnimi programi, je treba v interesu dijaštva odločno odklanjati, ker rode navadno ljudi, ki samo govore, mečejo visokodoneče fraze okoli sebe, zabavljajo čez politične stranke, se izražajo zaničljivo o strankarstvu, ribarijo v kalnem in uganjajo kritikaterstvo, ki obstoji v tem, da se kritizira brez stališča in ne da bi se povedalo svojega nazora.

Ako je organizacija nepolitična in nestrankarska, ne sme imeti v svojem programu nobene

pozitivne ali pa negativne politične točke. Napram vsem političnim strankam mora biti nevtralna in tolerantna. Trditi, da je kaka organizacija, institucija ali pa društvo nepolitično in nestrankarsko, ob enem pa nasprotovati kaki politični stranki in izključevati njene pristaše, je velikanska nedoslednost, ki se ponavlja večkrat pri ljudeh, ki imajo zelo nerazvit čut za logiko.

(Konec prih.)

JAKOB SKRBIC, DUNAJ:

Zveza pekovskih delavcev v letu 1912.

Ob koncu leta 1912 zaznamovala je Zveza pekovskih delavcev Avstrije 9548 članov in 331.807 kron 33 vin. na dohodkih. To so številke, o katerih bi ne bil pred desetimi leti sanjal niti največji optimist. Ako se spominjamo začetkov pekovske strokovne organizacije, ko se je z največjimi žrtvami posameznikov vzdrževala lokalna organizacija, in ako jih primerjamo z današnjo Zvezo, tedaj je razloček naravnost velikanski. Bila je otroška doba. Priporočalo se je takrat: čim nižji bodo društveni doneski, tem več članov bo. To je nekak paralelizem oni trditvi gospodarjev, ki še danes vedno isto godejo, da: čim daljši delavni čas, tem večja plača. Ali dejanske razmere so take teorije popolnoma ovrgele. Lokalne strokovne organizacije, specijelno pekovsko-strokovno društvo v Ljubljani, so od časa ustanovitve pa do spremenitve v sedanjo Zvezino organizacijo parkrat spremenile visokost doneskov in podpor. Med tem ko se je znižala pristopnina in doneski, so se povišale podpore. In rezultat! Društvo je v kratkem času porabilo ves društveni denar za podpore; dohodki mali, izdatki veliki in članov čedalje manj. To pa je bila v tisti dobi tipična prikazen pri vseh lokalnih strokovnih društvih. Potem takem se je recept »nizkih doneskov« za množitev članov povsod izjalovil. In glej, ustanovila se je »Zveza pekovskih delavcev« za celo Avstrijo. Uvedli so se visoki doneski in regulirale podporne naprave. Člani, navajeni na nizke doneske, niso se dali kar tako izlahka prepričati, da je strokovna organizacija z visokimi doneski veliko boljša in da ima le na ta način organizacija dovolj denarnih sredstev na razpolago, da zamore interese članov v vsakem oziru podpirati in pospeševati. Ko smo sklicevali shode za reorganizi-

ranje lokalnih društev v Zvezino organizacijo, trčili smo na najhujše odpore. Doneske povišati, denar na Dunaj pošiljati, se jim je zdelo toliko kakor: »prodati nas hočete«. To so bili argumenti! Kljub vsemu oponiranju se je vendarle na shodih sklenila spojitve lokalne organizacije z Zvezo.

Sprva so bili naši ljudje še jako nezaupljivi. Pesimisti niso imeli prav. Zveza je začela delovati. Dne 31. decembra 1902 je štela Zveza 2095 članov. Na celem južnem teritoriju, to je od Celovca, Beljaka in Maribora sem doli do jadranskega obrežja pa smo našli komaj 51 članov. Danes imamo samo v podružnicah južnih pokrajin 1177 članov. Iz tega je torej razvidno, da se je na jugu število članov od časa ustanovitve Zveze pa do konca 1912 podvajseterilo in to vključno temu, da so se doneski še dvakrat povišali in podporne naprave celo restringirale.

Letno poročilo Zveze za l. 1912 nam izkazuje, da je število članov v podružnicah južnih pokrajin od leta do leta raslo.

Število članov.

LETO	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912
Ljubljana	20	21	33	41	28	58	83	88	90	80	100
Pulj	—	39	67	59	54	57	54	75	94	96	83
Gorica	—	29	61	30	26	28	52	36	21	29	28
Trst	—	210	129	236	281	256	285	227	290	272	307
Dubrovnik	—	—	—	—	—	—	31	—	—	—	—
Spljit	—	—	—	—	—	—	36	26	33	37	37
Zadar	—	—	—	—	—	—	—	39	45	50	43
Beljak	—	57	47	45	87	58	44	118	87	97	83
Celovec	—	22	94	129	195	164	177	223	228	254	272
Maribor	31	36	80	94	147	176	196	225	234	257	224
SKUPAJ	51	414	511	634	818	797	908	1057	1122	1178	1177

Ali število članov samo še ne pove dosti. Važno je vedeti tudi, kako stoji stvar v finančnem oziru. Prinašamo sledečo tabelo:

DOHODKI:

LETO	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912
Ljubljana	219.48	246.41	600.64	1.212.64	961.44	1.462.56	2.199.30	2.435.40	2.814.02	3.126.20	3.348.50
Pulj	—	1.078.56	1.525.08	1.967.32	1.573.02	2.127.20	2.204.40	2.432.40	3.430.34	3.553.12	3.287.50
Gorica	—	189.14	1.207.02	1.321.98	1.079.62	1.191.60	1.002.50	1.396.20	1.172.98	1.366.06	1.260.18
Trst	—	916.05	2.999.68	5.546.90	8.287.24	8.335.80	8.055.48	6.497.80	8.141.48	9.632.18	10.599.28
Dubrovnik	—	—	—	—	—	—	250.40	199.90	—	—	—
Spljit	—	—	—	—	—	—	91.20	754.60	721.44	788.16	740.70
Zadar	—	—	—	—	—	—	—	1.067.28	1.771.62	1.917.72	1.940.02
Beljak	—	1.175.14	1.198.46	1.342.18	2.260.—	2.776.—	2.837.70	2.533.36	2.601.50	2.884.18	2.873.96
Calovec	—	642.50	1.554.72	3.596.86	4.918.32	6.455.77	4.198.92	5.014.76	6.239.56	7.567.14	8.260.50
Maribor	114.18	922.58	1.775.48	3.404.60	4.290.12	5.285.70	6.183.80	6.738.30	7.363.76	7.984.40	7.462.30
SKUPAJ	333.66	5.170.38	10.950.90	18.392.28	23.399.76	27.584.63	27.023.53	29.070.—	31.256.70	38.819.16	39.772.94

Izkaz dohodkov nam kaže jasno, kako so se z naraščanjem števila članov Zvezinih podružnic na jugu pomnoževali tudi dohodki. Leto 1902 izkazuje račun le za dve podružnici, namreč za Ljubljano in Maribor in še to le za tri mesece. Zato je bilo letno poročilo izdano šele za leto 1903. Tedaj smo imeli v južnih krajih že sedem podružnic. Dalmacija se je vzdramila šele leta 1908. Leta 1903 inkasiralo se je v 7 podružnicah 5170 kron 38 vin. Leta 1904 so se dohodki že podvojili na 10.950 kron 90 vin. Leta 1912 pa se je inkasiralo 39.772 kron 94 vin. Leto 1912 je bilo za pekovske pomočnike prava »Sturm und Drang Periode«. Najbolj značilno je dejstvo, da se zaključuje to leto z manjšanjem števila članov, med tem, ko so dohodki narasli skoro za 1000 kron.

Na celnem južnem teritoriju šteje Zveza 9 podružnic, ki imajo zastopstva tudi v manjših krajih. Tako n. pr. spadajo k tržaški podružnici Dubrovnik in Tržič, k celovski Borovlje, Šent Vid in Velikovec in k mariborski Ptuj in Celje. Ako pomislimo, da je na celnem jugu vslužbenih komaj 1500 pekovskih pomočnikov in je od teh že 1177 organiziranih, tedaj lahko rečemo, da so pekovski delavci razun tiskarjev percentualno še najbolj organizirani.

Vsega skupaj se je od časa ustanovitve Zvezinih podružnic na jugu do konca leta 1912 inkasiralo 254.773 kron 94 vin. Izdatkov je bilo: (Glej str. 336).

Paralelno z naraščanjem števila članov in povišanjem dohodkov šlo je tudi pomnoževanje izdatkov. Pri izdatkih odpade največji del na podpore. Za agitacijo, organizacijo, naročnino, pouk, predavanja itd. pridržujejo si Zvezine podružnice 8 vinarjev od vsakega doneska. Kakor nam kaže letno poročilo za leto 1912 (glej Bäckerzeitung št. 8) imajo podružnice v južnih pokrajinah prebitka 1107 kron 72 vin. S tem denarjem (8 vin. od vsakega doneska) razpolagajo podružnice popolnoma avtonomno. Na teh pristojbinah so si pridržale podružnice na jugu 4328 kron 7 vin., na vsak način lepa svota, s katero bi se dalo pri racionalni uporabi gotovo še več doseči.

Podružnice južnih pokrajin so doslej inkasirale več kot četrtilijona kron. Izdatkov je bilo 159.988 kron 78 vin. Članom se je izplačalo podpor: (Glej str. 337).

Izdatki :

LETO	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912
Ljubljana	52-52	146-16	302-57	822-31	682-62	1.013-98	1.202-01	1.089-89	1.440-52	1.965-30	2.130-40
Pulj	—	277-01	987-25	934-46	955-25	897-67	857-09	711-74	771-84	1.176-22	1.489-70
Gorica	—	54-55	529-65	1.224-04	874-31	871-71	758-17	979-54	956-60	794-26	1.300-16
Trst	—	476-75	1.944-45	2.969-08	5.762-30	6.491-57	6.738-95	4.386-88	3.921-10	7.178-64	6.654-75
Dubrovnik	—	—	—	—	—	—	117-28	24-44	—	—	—
Spljiti	—	—	—	—	—	—	11-36	219-80	256-84	406-88	480-66
Zadar	—	—	—	—	—	—	—	359-63	1.007-32	1.464-72	1.023-92
Beljak	—	545-97	896-33	909-13	1.902-48	2.202-24	1.737-30	1.683-74	1.407-60	1.929-18	1.635-64
Celovec	—	576-27	1.229-12	2.699-39	4.039-28	5.501-51	3.485-70	3.692-14	4.340-54	5.504-56	6.804-51
Maribor	50-63	238-96	769-09	2.174-59	2.430-40	1.862-78	3.360-24	2.752-80	4.087-98	5.149-94	4.211-92
SKUPAJ	103-15	2.315-67	6.658-46	11.733-00	16.646-64	18.841-46	18.268-10	15.900-60	18.260-34	25.629-70	25.731-66

Podpore:

LETO	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912
Ljubljana	—	59.68	211.—	549.—	522.—	678.50	841.90	806.40	1.018.—	1.594.50	1.721.70
Pulj	—	83.—	680.—	556.—	676.—	609.—	604.—	493.50	731.—	822.25	1.158.—
Gorica	—	1.—	116.—	818.—	602.—	593.—	566.—	854.50	863.—	526.50	1.189.—
Trst	—	360.—	1.498.—	2.248.—	4.663.50	5.182.60	5.463.50	3.587.80	3.019.—	5.521.50	5.212.—
Dubrovnik	—	—	—	—	—	—	—	5.—	—	—	—
Spljiti	—	—	—	—	—	—	—	109.—	93.—	288.60	364.50
Zadar	—	—	—	—	—	—	—	221.75	494.20	1.304.20	794.50
Beljak	—	354.10	677.—	618.—	1.480.—	1.554.—	1.390.—	1.408.10	1.128.—	1.629.50	1.351.40
Celovec	—	416.60	987.60	2.274.—	3.374.—	4.838.30	3.036.20	3.154.10	3.677.50	4.729.—	5.896.30
Maribor	33.—	144.40	750.—	1.941.50	2.170.50	1.520.—	2.877.10	2.695.—	3.366.50	4.233.50	3.505.—
SKUPAJ	33.—	1.418.78	4.919.60	9.004.50	13.488.—	14.975.40	14.778.70	13.335.15	14.390.20	20.649.55	21.192.40

Iz predstoječe tabele sledi, da se je za časa Zveze izplačalo članom na podporah 128.185 kron 28 vin., torej več kot polovico vseh dohodkov.

Centralni blagajni se je poslalo leta:

1902	1903	1904	1905	1906	1907
K 227·35	3.323·37	4.112·37	6.765·24	6.034·06	8.811·95
1908	1909	1910	1911	1912	
K 8.937·34	12.647·34	16.665·92	14.012·64	13.721·58	

Vsega skupaj se je poslalo od leta 1902 do konca 1912 95.259 kron 54 vin.

Že v teh številkah je zapopaden velik kos dela in očiten, nepričakovan napredek. S tem napredkom pa je bila vezana še večja socialna povzdiga pekovskih delavcev sploh, posebno pa še onih v južnih pokrajinah, koder se nahaja več ali manj samo slovensko pekovsko delavstvo. V Mariboru, Celovcu, Beljaku, Pulju, Trstu, Zadru in celo v Ljubljani so se dosegle mezdne pogodbe. Zahteva prostega dneva v tednu je razven v Ljubljani, Gorici in Splitu skoro povsod izvedena. Pekovski delavec stopa v vrsto modernih mezdnih delavcev, — to je uspeh Zvezine organizacije. Preko patriarhalizma in cunftarstva nekdanjih bratovščin ustvarili so si pekovski delavci sprva lokalna strokovna društva. To je bil prvi poizkus samoobrambe, neka jutranja zora, bili so početki socialne osamosvoje.

Ton v medsebojnem občeivanju pekovskih delavcev iz Štajerskega, Koroškega in Tržaškega je bil skrajno surov. Bil pa je le refleks nezdravih delavskih razmer, vsled katerih so bili tudi peki več ali manj izolirani od slojev človeške družbe. Za izobrazbo ni bilo ne časa, ne sredstev, še manj smisla. Zvezina organizacija je v tem oziru veliko pripomogla, da se je omika razširila tudi med pekovske delavce. Vindišarji, polentarji, krainische Hunde in druge surove besede so malone izginile iz besednjaka organiziranih pekovskih delavcev. Organizacija navaja člane k medsebojni toleranci in budi v njih spoštovanje do sotrpina druge narodnosti. Narodna nestrpnost nima prostora v organizaciji.

Zvezino vodstvo izdaja upravne tiskovine v jeziku vseh avstrijskih narodnosti, istotako se vodi tudi korespondenca. Stro-

kovni listi izhajajo v nemškem, češkem, poljskem, slovenskem in italijanskem jeziku. Strokovni list dohaja vsakemu članu brezplačno. Le križ je, da primanjkuje dopisnikov.

Vsaka podružnica ima lahko svojo knjižnico. V tem oziru bi bilo priporočati v krajih, koder je več strokovnih organizacij, centralizacijo. Ob enem bi bilo treba organizirati učne tečaje in skrbeti za dobre predavatelje. To akcijo naj bi prevzel in vodil medstrokovni odbor, ki naj bi spravil vse delo za izobrazbo v nekak sistem in po določenem načrtu delal v dosego gotovih ciljev. Ravno v tem oziru so nekatere podružnice zelo zanemarjene. Samo član biti, doneske plačevati in podpore prejemati, še nikakor ne pomeni, biti res organiziran. Da si strokovno organiziran, moraš se udeleževati na vseh poljih društvenega delovanja. Res je sicer, da je glavno načelo strokovnih organizacij, izboljšati mezdne razmere, toda v tem še ni izčrpano njihovo delo. Druga, jako važna naloga strokovne organizacije je razširjanje naobrazbe med člani. Na Danskem n. pr. se je že leta 1910 konstatiralo, da ima strokovna organizacija 25.000 organiziranih članov, ki pa so vsi tudi naročniki delavskega lista. Vseh organizirancev v južnih pokrajinah je okoli 46.000; od teh je vsaj dobra tretjina, t. j. okoli 15.000 strokovno organiziranih delavcev slovenske narodnosti. In koliko jih je naročenih na edini delavski časopis »Zarja«? Bore malo, komaj desetina!

Nadalje imamo podružnice, — tudi v drugih strokah ni dosti boljše, — ki leto in dan ne priredé predavanja o socialno-političnih — kaj še o drugih važnih, znanstvenih vprašanjih. Denarnega vprašanja pri strokovnih organizacijah ni. Gre torej edino le za racionalno uporabo. Dobre predavatelje treba honorirati. — To sem hotel le mimogrede omeniti.

V splošnem se je strokovna organizacija pekovskega delavstva v južnih pokrajinah tako udomačila, da je le vprašanje časa, kedaj privedemo še ostalo delavstvo v Zvezino organizacijo. Na koncu prvega desetletja svojega obstoja zaznamuje Zveza obilo uspehov zlasti pri regulaciji delavnih in mezdnih razmer. To pa je ravno element strokovnega gibanja, ki tvori ob enem bistvo modernega delavskega gibanja.

Razen podružnic v Spljitu in Gorici (kjer se je svoj čas že vršilo uspešno mezdno gibanje) dosegli smo povsod mezdne pogodbe. Regulirani delavni čas, urejeno mezdno razmerje, tedenski praznik, to so uspehi, ki se ne dajo utajiti. Dandanes je Zvezina organizacija faktor, s katerim morajo računati mojstri-nolens volens. Realizirano je do danes to-le: skrajšani delavni čas, višje mezde, tam pa, kjer je delavni čas neomejen, najslabše plače.

Organizacija slovenskega učiteljstva.

Slovensko učiteljstvo je organizirano v posameznih šolskih okrajih v okrajnih učiteljskih društvih, ki so vsa strnjena v »Zavezi avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev« s sedežem v Ljubljani. Danes je včlanjenih v »Zavezi« 17 štajerskih, 12 kranjskih in 5 primorskih učiteljskih društev s približno 2500 člani. Omeniti mi je še, da je včlanjena »Zaveza« v »Zvezi slovanskega učiteljstva v Avstriji«, ki šteje danes okrog 27.000 članov. Slika ne bi bila popolna, če bi prezrl »Slomškovo zvezo«, ki šteje danes v svojih vrstah že precejšnje število kranjskih učiteljev.

To je organizacija slovenskega, oziroma slovanskega učiteljstva v Avstriji. Mogočna armada, ki bi morala vzbujati respekt vsepovsod. Toda kaj vidimo?

Petindvajsetletnico je obhajala letos »Zaveza« slovenskega učiteljstva — in uspeh: letos so plače slovenskih učiteljev bolj beraške nego pred 25 leti, letos ve slovensko učiteljstvo veliko manj, kaj hoče nego pred 25 leti. Vodstvo slovenskega učiteljstva se ni izkazalo kos svoji nalogi. Slovensko učiteljstvo nima jasnega pojma o tem, kaj bi lahko pomenilo v narodu, ne pozna niti kulturnih, niti političnih svojih nalog. Organizirano tava kot razkropljena čreda, organizacija mu je coklja, ki ovira njegov razvoj, mesto da bi mu bila najtrdnjša opora.

Tovariši! Kaj hočemo? Odgovorimo si enkrat jasno in glasno na to vprašanje! Organizacijo imamo. Čemu? Kaj imamo od nje? Zaman listam po našem glasilu, odgovora ne najdem. Toda — pač! Tu berem v Ganglovem slavnostnem govoru, ki bodi programatičnega značaja: »Naša naloga je napisana v naših dušah. Začrtala sta jo tja z nesmrtnimi deli Komensky in Rousseau . . . . .« »Prvi utemeljuje princip materinske šole in realnost, nazornost pouka; drugi kaže pot k največji učiteljici-prirodi . . . . .« »Iz obojega kipi vrelec našega duševnega gibanja: materinstvo — nauk ljubezni; realnost — šola življenja, priroda — domovina; prvotnost — enakost, bratstvo! . . . . .« »Vse to uveljaviti v življenju — to je naša naloga. To nalogo izvršujemo v šoli tako, kakor ukazuje državni šolski zakon; izven šole tako, kakor dovoljuje to državni osnovni zakon . . . . .« »Dvojna naša naloga, ki sem jo omenil prej — delo za stan in delo za šolo — mora teči vzporedno, da se na eno stran na škodo druge strani preveč ne izrabijo sile. Leвица se bori za eksistenco, desnica deli duševno hrano. Ta

ustvarjajoča moč izvira iz enega telesa in enega duha. Strniti se mora premnogokrat v odporno silo, kadar je treba braniti čast in pravico. Dolžnost živega človeka vелеva, — toda končajte! Saj Vam radi verujemo, da je to naša »nalog«, samo končajte, ne mučite nas! To je pregloboko za filistre. »Giftige Fliegen des Marktes« smo in bi radi vedeli, če smo res samo za to organizirani! In če ne samo za to, za kaj še?

»Sitne muhe«, evo vam odgovora: »Slovenec mora služiti najprej samemu sebi«! ... »naša vzgoja mora biti narodna«! ... »Smo in ostanemo propagatorji narodnostne ideje«! ... »Iz narodne ideje, pojmovane tako, kakor je tu povedano, izhaja kot logična posledica napredno mišljenje, ki kaže pot do svobode, kakor jo zagotavlja vsem narodom državni z a k o n i k*) in kakor s p i*) v našem pričakovanju ...« »Zato teče v našem programu vsporedno s principom narodnosti princip naprednosti: emancipacija narodnega bistva od vseh tujih vplivov ...«! »A naš program bi bil nepopolen, zato enostranski, ako bi v njem pogrešali princip demokratizma ...« »Narodna vzgoja — napredno mišljenje — demokratsko čustvovanje: to je bistvo našega programa. To bistvo popolnoma odgovarja vzgojni nalogi današnje šole, torej je skladno z zakonitimi zahtevami in s pravicami, ki jih ima do šolstva kulturno človeštvo ...«

In dalje: »Naše kulturno edinstvo, naša moralna moč in naša politiška zavednost so sredstva v dosego namena, ki ga mora biti deležen vsak narod, ako se hoče vzdržati in ohraniti — in to je materialna neodvisnost ...« »Tako hoče voditi slovensko napredno učiteljstvo svoje ljudstvo po zakonito dopustnih potih do tistega časa in kraja, ko bo realizovana pesnikova beseda: Na svoji zemlji — svoj gospod«!

To je torej naš program! Razvila ga je avtoriteta na prošnjo avtoritete, zato ga smatra avtoritativnim. Vprašam naše voditelje: Ali vedo že 25 let, da je to naš program, ali pa so mogoče zvedeli šele po Ganglovem govoru. Sodim, da bo drugo pravo. Ali ne? In če ne, zakaj ni vzgajala organizacija svojih članov vsaj v duhu takega programa? Ali ima slovensko učiteljstvo danes po 25 letih svoje organizacije jasne pojme o narodnosti? Ali mogoče o demokratizmu? Kje so tozadevne programatične razprave, ki naj bi bile učiteljstvu kažipot na njegovi trnjevi poti? In dalje: ali se more tako teoretično razpravljanje, in še to v slavnostno-frazastem okvirju, imenovati jasna slika naših nalog? Kako naj razu-

*) podčetal pisatelj tega članka.

memo posamezne točke tega »programa«? Gangl nam pravi v istem govoru, da bi se dalo o vsakem principu razpravljati posebe; — čemu to, tovariš Gangl, ko pa trdite sami, da moramo danes samo konstatirati to, kar je. Odkod pa to veste, kar danes konstatirate, če se pa ni o tem nikoli razpravljalo? In če se je, čemu bi se dalo govoriti in razpravljati še posebe o tem? Nasproti tej Ganglovi konstataciji konstatiram pa jaz, da to, kar je, je samo v Ganglovi glavi; ni pa skupna duševna last slovenskega »naprednega« učiteljstva. Ta »program« bi bilo treba prej rekognoscirati po jetrih in obistih, izločiti iz njega vse fraze in kar bi ostalo (preveč bi tega gotovo ne bilo), podvreči javni diskusiji v našem glasilu. Pokazalo bi se mogoče, da stoje vse te teze, ki našemurjene zavzemajo tako odlično mesto v našem »programu«, na prstenih nogah.

Tovariši-učitelji! Komensky in Rausseau sta bila pametna moža in sta vedela, kaj hočeta. Ni lepo od nas, da ju citiramo in kličemo na pomoč v zadevah, s katerimi ne vemo ne kaj in kako. Spomnimo se rajši, da sta oba ta dva pedagoga in še marsikateri drugi rekli, da je vzgoja važnejša kot pouk. Vzgoja ima pa za prednost značaj. Vzgoja značaja bodi naša prva naloga! Toda, tovariši, nekaj je, in vsi vemo — kaj? **L e z n a č a j m o r e v z g a j a t i z n a č a j e.** Materielno odvisen učitelj ne more vzgajati neodvisnih, ponosnih, etiško visoko stoječih ljudi. Vezane so naše roke po bedi, ki jo trpimo, in produkti naših vstvarjanj so nebogljevi sužnji s krivo hrbtenico, s kardinalno čednostjo, pokorščino v srcu, svetim strahom do avtoritete v mozgu, hinavskim nasmehom na ustih, resnično: vreden produkt svojega suženjskega mojstra!

Za take produkte naše umetnosti se nam pa slovenski narod prav lepo zahvaljuje, kakor se tudi prav lepo zahvali za take vodnike, »ki bodo vodili svoje ljudstvo po zakonito dopustnih potih do tistega časa in kraja, ko bo realizovana pesnikova beseda: Na svoji zemlji — svoj gospodar«!

Mi sužnji da bomo to?! To spada prav dobro v lepo vezano knjigo poezij, a ne kot programatična točka v naš program.

Voditelji in očetje naši! Vaša in naša **d o l ž n o s t** je, da nehamo biti čimpreje sužnji, in potem bomo govorili dalje. Toda Vi ne poznate poti, ki pelje ven iz teme robstva na prosto, svetlo pot človeškega življenja! S svojimi blagodonečimi frazami nas uspa-vate, s poezijo nam vežete našo energijo, s pestrimi barvami nam omamljate pogled, da ne vidi okov, ki nam stiskajo naše ude. Ne delate prav, Vi, naši tribuni! Zagledati jih moramo končno vendar-le, in tokrat jih zlomimo sami, brez Vaše pomoči, in knjiga naše-

ga osvobojenja ne bo imela z zlatimi črkami zapisanega imena nikogar.

»Okovi z naših rok! Pesek iz oči! V naše čaše pristnega vina! To je naš program za najbližji začetek. Traktirani hočemo biti kot ljudje, ker spoštujemo svoje človečanstvo! Voditelji! Ali ne vidite svojega dela? Čas je pripraven, srca koprneča! Delajte, da ne bo veljala tudi o Vas beseda: »in našel je velik čas majhne ljudi«. Kolega Gangl! Pustimo nerimano poezijo! Duša ne more biti sprejemljiva za tako hrano v času, ko se nahaja sama s seboj v najhujši borbi, v trenutku, ko delujejo vse sile na to, da bi jo primorale, vreči od sebe vero v človeštvo. Pustite za zdaj svoj revolucionaren idealizem doma v toaletni mizici in izrevolucionirajte rajši duhov, proti vsem tistim, ki so krivi našega sedanjega položaja. Ne opozarjajmo na paragrafe, katere izpolnjujemo; opozarjajmo rajši na paragrafe, ki jih ne izpolnjujejo tisti faktorji, ki jim je baje sakrosanktnost paragrafov vzvišena nad vsak dvom! Mogočna armada smo. Preko 50.000 učiteljev je organiziranih v Avstriji. Po naravi svoje službe smo tako razpostavljeni, da bi ne mogel kak policijski veleum bolje razprostrti detektivskega omrežja po celi državi. Ali se zavedamo tega svojega ugodnega položaja? Ali se zavedamo, da smo lahko velemoč, če bi bili modri? Ali se zavedamo, da bi lahko ukazovali, suverensko želeli, in ne beračili in prodajali za skledo leče svoje boljše prepričanje? Kdo je kriv, da se organizacija ne zaveda svoje moči, ter je vsled tega ne zna izrabiti? Pojdite v se, Vi, ki ste zato poklicani in spoznajste, kje Vas čaka delo, hvaležno delo! Vzbujajte samozavest v naših vrstah, krepite voljo slabih in jačite naše hrbtenice in dvigajte revolucionarno našo zavest! Toda bojim se, da Vam je fraza in komplimentiranje pošlo že v meso in kri in — suženj ne more rabiti suženjskega vodje. Ali sem dovolj jasen? Vem, že zdaj vem, da se bodo tolmačile te vrstice na vse mogoče načine. V odgovor na vsa taka brskanja po namenih, ki jih nimam, evo namen, ki ga imam: Razmere so nevdržne! Slovensko učiteljstvo si ni danes po 25 letnem obstanku svoje centralne organizacije na jasnem niti o eni sami točki svojega programa. Niti kot »kulturni pionirji«, niti kot »politični faktorji« ne vemo, kam drži pot.

Kje leži krivda? V brezglavnem in breznačelnem našem centralnem vodstvu!

Seksuelni problem.

(Dalje.)

Pedagogu je tod začrtana pot.

Dekle mora poznati pomen zakona kot organizirano spolno občevanje; ne toliko posvečenost zakona, kakor prirodno svetost in lepoto monogamije in zvestobe. Dolžnost žene je: ne prodajati se možu, ampak vabiti ga nase estetično, etično. Sicer je pruderija in koketstvo.

Vzgoja deklice in deve je vzgoja k materinstvu. Dokazati lepoto in vzvišenost materinstva, po drugi strani pa vzbujati estetično čustvo, kazati lepoto života in spraviti v sklad obleko in obnašanje, vzbujati ljubezen do glasbe in umetnosti, v dobi negodnosti pa razvijati telesno moč in zatezati s tem dobo spolne godnosti, to je vsebina vzgoje deklice in mladenke. Ne more postati vsaka deva mati. Sedanje socialno življenje tega ne pripušča. Radi tega je deklico ob vzgoji k materinstvu opozarjati na pomen samostojnega dela in neodvisnosti od moža. Skoraj bolehana je dosedanja družinska vzgoja deklet, ko se jim edina bodočnost slika le v cerkvenem zakonu. Stara devica je za dekleta najgrše zlo. Poučiti devo, da je sposobna, kakor mož, opravljati poklice učiteljice, uradnice in zdravnice, da najde v teh poklicih duška svojemu altruističnemu čustvu, je dolžnost šole in družine. Posebno zgrešena je vzgoja neveste. Današnja nevesta je še vedno prikazen minule dobe in nikjer se niso paganske šege bolj ohranile. Prestralo ni nič drugega kot simbol, da je žena stopila v last moža, — spomin na nekdanji ženski rop. Vse priprave za poroko, svatovanje, vzbujanje kontrekstacijskih sredstev v obleki in obnašanje zadnje dneve pred poroko, po drugi strani pa često polna nevednost o pomenu spola in spolnega akta je imela že često za posledico nemiren ali nesrečen zakon. »Le sort d' un ménage dépend de la premier nuit« (usoda zakonske dvojice zavisna je od prve noči) pravi Balsac. »Nervenüberreizung vor der Ehe und in den Honigmonaten, — die Rohheit der Brautnacht ist oft der Totengräber der Liebe. Die Brautstandsmoral ist noch im primitivem Zustande«. (Razdraženje živcev pred poroko in v medenih mesecih, — sirovost poročne noči so često pogrebci ljubezni. Poročna morala je še v primitivnem stanju). R. Müller. Morda nikjer se ne kaže vzgoja tako nezmiselna kakor ob svatbi. Vsa hinavščina vzgoje in poroke je takrat koncentrirana. Simboli čistosti, nedo-

takljivosti, svetosti obredov, rodbinske čustvenosti po eni strani, potem pa brez prehoda živalski napad moža v poročni postelji. Ne moremo si misliti večje brutalnosti nego ono, katera se sistematično pripravlja v najvažnejšem trenutku življenja moža in žene. Šola in družina, največ pa cerkev tekmujejo, da postane kontrast čistosti in spolnosti tem večji, cerkev hoče v poroki uprav demonstrirati, da je izgubila žena najboljši del svoje duše, da je nad njo zavladal izvirni greh in živalska sila, da je nad njo odslej edina čuvarica in rešiteljica — ona sama, cerkev. Zato je žena po zakonu tako v oblasti duhovščine.

Zgodovina zakonskih zvez kaže, da je vzrok nesrečnim zakonom največ nepoznanje spolnih funkcij in materinstva. Dekle ne pozna pred zakonom drugega nego abstraktno, čisto ljubezen do idealnega moža, ki eksistira le v fantaziji ne pa v istini, ne pozna spolnega občevanja in je pretirane sramežljivosti. Vpliv prve brutalne noči, — in mesto simpatije nastopi antipatija — razočaranje. »Ein eigentümliches Betrübnis und Reue folgt auf dem Fusse, ist jedoch am fühlbarsten nach der erstmaligen Vollstreckung derselben, umso deutlicher je edler der Charakter«. (Neka posebna potrlost in kes sledita prvi izvršitvi, ki je tem občutnejša, kakor je plemenitejši značaj). R. Müller.

Vzgoja dečka in mladeniča — mora nasprotno biti vzgoja za težki telesni in duševni trud, ki zajemlje močeve moči in sublimira intelekt. Vzgoja dečka je najprej enostavnejša, mora iti v prvi vrsti za krepko telo, v drugi za intelektualno delo. Krepko telo zategne dobo godnosti, je podlaga intenzivnemu duševnemu trudu.

Mladenič mora poznati bistvo spolne ljubezni in spoštovati spolni akt s ženo, predvsem spolni nagon in poželjenje. V mladeniču se mora vzbujati očetovsko ljubezen, možatost kot zavest svoje moči, veselje nad otrokom, ženo, sicer zapade seksualnemu renomisterstvu in fetišizmu.

Dobro gojena telovadba in šport mladeniču dajeta ideal telesne lepote, moč, pogum, hladnokrvnost, vladanje samega sebe.

Izmed športov nobeden ni tako vzgojevalen kakor alpinistika. Kaže mladeniču lepoto in veličino prirode. Uči ga zmernosti v hrani in daje mu prave energije, to je, vstrajnosti pri izvajanju lastnih odločeb in sklepov. Alpinistika zahteva delo po načrtu, nudi neposredno uživanje prirodne krasote in krepi telo, torej nudi enako korist životu, čustvu, volji in intelektu. Zato je alpinistika med vsemi športi najprikladnejša za sublimacijo.

Poleg vzgoje k dnevnemu delu je važno vzbujati mladeniča za delo v družbi, za socialno delo. Sodelovanje v družbi in socialni

ideali so že marsikaterega mladeniča iztrgala alkoholu in veneri. Docela napačno je nasprotno, mladeniča odločati od dejanskega, političnega in socialnega gibanja. Ne prepovedi ampak pouk in spoznanje dela so rešilna! Mladina svoj altruizem ne more drugod uporabiti nego za splošnost v družabnem delu.

Klerikalna politična organizacija dobro pozna to najbolj občutno in pristopno stran mladine, zato je jela s tako vnemo ustanavljati mladinske zveze, kjer se mladina uči politično, gospodarsko in socialno misliti in tvoriti. Mladenič, ki se je enkrat zavzel za javne ideale, je že tudi premagal pohotnost v tem, da pri socialnem delu spoznava vrednost žene, materinstva in družine. Dobi vpogled v bedo delavnega ljudstva in človeštva sploh, altruizem ga odtrga od egoizma.

Za deklice je doba mladosti manj negotova in nemirna nego pri mladeniču. Deklice se uče v šoli in doma stvari, katerih vrednost in cilj same z razumom dosežejo. Uče se šivati, kuhati, snažiti, urejati, kar vse je delo, katero žena opravlja celo svoje življenje. Pri mladeniču pa je doba študij obenem doba največjih negotovosti. Stopi iz varstva starišev v svet. Študije v šoli so največkrat po namenu in cilju nerazumljive. Bodočnost mladeniča je meglena in neskladnost pripravljavanja za bodočnost je mladeniču evidentna. Ne ve, čemu se vsega tega uči, in ravno v dobi njegove največje čustvenosti ne vzgajajo se mu čustva, ampak spomin in razum. Življenje mladosti mu je enakomerno brez veselih in vzdigajočih momentov. Ako k temu pridejo še nesimpatični učitelji in pomanjkanje vsake družbe doma ali v tujih družinah, potem mladenič naravno išče rešitve od vsakdanjosti v alkoholu in spolnosti. Lahko se trdi, da bi ne bilo pohotnosti, ali bi bila le pojav nemoralnega človeka, ako bi se mladina v prehodni dobi prve zrelosti do polne dorasti mogla ohraniti pred alkoholom in pred prostitucijo. Mladeniču, polnemu daru in razvite fantazije, je najtežje, odoleti kontrektacijskemu nagonu. Ravno umetnosti in poeziji pristopni mladeniči imajo najtežji boj proti čutnosti. »Es ist zweifellos, dass weniger die Bedürfnisse des Organismus als der Einfluss der Fantasie auf den Organismus die zu frühzeitigen erotischen Forderungen hervorruft«. (Brez dvomno je, da vzbudijo manj potrebe organizma nego vpliv fantazije na organizem prezgodnje erotične zahteve). Ellen Key. Zato je pedagogu pri vzgoji moške mladine bolj izbirati individualna sredstva nego pri dekliški. »Die Kunst der Erziehung besteht darin, die schädlichen oder nachteiligen Anlagen zu erkennen und diejenigen Reize nach Möglichkeit zur Ausschaltung zu bringen,

welche diese Anlagen entfalten«. (Umetnost vzgoje obstoja v tem, da se spoznavajo škodljive ali kvarne zasnove ter izprožijo po mogočesti oni miki, kateri razvijajo te zasnove). R. Müller. Ker vemo, da duševni napor najbolj niža spolno moč, radi tega je najboljša vzgojno sredstvo pri mladeničih, vzbuditi istim ljubezen do posebne stroke, da se posvetijo strokovnemu študiju z vsemi močmi in vidijo v zmaganju teh študijev, v obvladanju izbranega predmeta cilj svojega življenja. Vzgoja se ne sme opirati na eno samo sredstvo, ker ima vzgajati v dveh smereh: na normalno spolno občevanje, obenem pa na vzdržljivost. Ima s seboj torej pozitiven in negativen predmet.

Rudolf Golouh, Trst:

PRED MADONO.

Haslikal te je izvrstno mojster Raffaello...
omamljen pijem lepoto tvojih oči smelo.

Glorija tega obraza pesem mi poje iz raja,
da čustvo neizmerno dušo navdaja!

Kam mislil je mojster, ko tebe je slikal?
modela katerega pogled ga mikal?

Te oči, te ustnice poljubil bi
ah, ne v misli mistični!

MARIJI MAGDALENSKI.

Poznal ni ljubezni, ne življenja...

In ti, lepa, si ga ljubila!

in še prosila si ga odpuščenja?

ne ti, on je grešil!

razpeti se je raje dal,

sebi v pogubo in drugim.

Življenja, ljubezni ni poznal...

In bil je lep in ljubezni vreden...

Zakaj ga nisi poljubila?

PREGLED.

Javno življenje.

H. Tuma: — **Politika.** Značilna za vse javno življenje na Slovenskem je bila seja deželnega zbora kranjskega dne 2./10. 1913. Po eni strani Dr. Lampè, markantna figura najmočnejše slovenske politične stranke, ki propadajoči slovenski liberalni stranki v polni zavesti lastne premoči ter brezpomembnosti meščanskih strank zakliče: „Alles müd und matt, so hat sie Gott geschlagen, Kürasir im Weiberrock!“ Po drugi strani dejanski klaverna, breznačelna brezprogramna narodno napredna stranka, ki ni imela boljšega orodja kakor afero gospodične Theimer. Kakor je značilen vzklic drja. Lampeta, tako potrjuje njega resničnost malenkostni protiklic druge markantne figure drja. Tavčarja, voditelja liberalne stranke: „Kaj cajtenge!“ V ospredju dr. Krek z zagovorom svoje osebe, v ozadju neutajljivi odnošaji s Theimerico — nizki nivo polemike, iz katere sili na dan osebnost, malenkost, izprijenost in brezmočnost, vse to je žalostna, resnična slika javnega življenja na Slovenskem.

Prav konstatira „Slovenec“ št. 237 od 15./10. 1913: češko-nemški spravi poskusi so za vsacega mislečega politika doprinesli dokaz, da ljudski zastopniki saminikdarne pridejo skupaj brez intenzivnega posredovanja tretjega faktorja, (t. j. vlade). Tu imamo črno na belem priznavanje vplivne politične stranke, da so parlamentarni zastopniki v avstrijskih javnih korporacijah nesposobni, da konečno odloča vlada.

Ce tudi se ne kažejo parlamentarni odnošaji v nobenem deželnem zboru v tako odurni obliki kakor v Ljubljani, odgovarja istini, da je klerikalna in posvetna inteligenca širom države s celim svojim počenjanjem prav malo nad nivo-

jem nižje ljudske mase. Delavci samouki social-demokratske stranke lahko z zavestjo trdijo, da je njih samoizobrazba danes nadkrčila površno in votlo politično in splošno izobrazbo inteligentov, da ljudska masa potrebuje voditeljev iz lastne srede, da se le po tej poti dvigne nivo političnega in javnega življenja. Dogodki po vseh deželnih zborih avstrijskih kažejo nam polen propad inteligence ter morajo konečno odpreti stečaj duri zastopnikom ljudskih mas.

Delavska organizacija.

— V Novi Zelandiji je od 15. do 22. julija zboroval v Wellingtonu kongres ekonomičnih in političnih organizacij delavskega razreda. Bilo je prisotnih 380 delegatov, ki so zastopali 60.000 organiziranih delavcev. Delavstvo je dosedaj bilo združeno v dveh centralah: United Labor Party (združena stranka dela) in Federation of Labor (Zveza dela). Prva je organizirana po angleškem sistemu, druga predstavlja moderno socialistično gibanje. Četudi so na kongresu imeli večino zmerni delegati združene stranke dela, sklenilo se je, ločiti ekonomično in politično organizacijo v smeri, da United Federation of Labor prevzame delavsko sindikalno (strokovno) gibanje, Socialdemocrate Part pa politično, prvo sprejemši stavke kot glavno bojno sredstvo, drugo načela in metodo internacionalnega socializma.

Tako z nevzdržno silo socializem in socialdemokratske stranke prodirajo povsodi, kamor prodira kultura in človeški um.

Angleško delavstvo, ki je bilo do pred kratkim organizirano skoraj le sindikalno, služilo je radi tega vsem liberalnim strankam na kontinentu kot vzgled delavskim organizacijam proti socialni demokraciji. Angleški delavci sami pa

so po življenski izkušnji prišli do prepričanja, da v boju proti kapitalizmu morajo imeti močno politično socialistično organizacijo. Zato so angleške strokovne organizacije ustanovile dne 8./10. 1912 svoj prvi dnevnik „The Daily Citizen“. S št. 313 praznoval je ta list 8. oktobra t. l. svojo obletnico ter prejel pozdrave od vseh merodajnih strank in javnih reprezentantov na Angleškem.

Miners Federation of Great Britain (Zveza kovinarjev Velike Britanije) je na svojem kongresu 6./10. v Scarborough, na katerem je bilo zastopanih okoli 700.000 organiziranih kovinarjev, enoglasno sklenila, da vplača v tiskovni zaklad lista 90.000 L, t. j. okoli 1.900.000 kron. Na istem kongresu sklenilo se je dajati štrajkujočim 25.000 delavcem (100.000 družin) v Dublinu na Irskem podpore na teden po 1000 L t. j. okoli K. 24.000 do končanega štrajka. Zveza železničarjev je istočasno sklenila dajati 100 L, t. j. K. 2400 na teden in za njimi druga strokovna društva. Kongres združenih delavskih organizacij sklenil je vzdržati štrajk z vso energijo do konca. Do dne 15. oktobra vplačale so različne strokovne in konsumne organizacije na podporah K. 18.857 L, t. j. okroglo K. 450.000 ter je velenakupna družba poslala že 4. parobrod poln živila na pomoč štrajkujočim.

Kakor se po eni strani v najbolj industrijni državi koncentrirajo delavske moči v boju proti kapitalizmu, tako so ustanovili 26. majnika 1913 podjetniki v Whitehall Rooms v Londonu pod predsedstvom lorda Dysasta „United Kingdom Employers Defence Union“ (Obrambena zveza delodajalcev združenih kraljevin) s temeljno glavnico 50.000.000 funtov šterlinov, t. j. okroglo 1200 milijonov kron za boj proti organiziranemu delavstvu.

Cetudi smatrajo nasprotniki socialne demokracije Marxovo teorijo katastrof kot premagano, kažejo gorenje gole številke, da moramo v boju organiziranega delavstva in

organiziranih kapitalistov priti do katastrof, ako države iz principa sebeohrane ne krenejo na pot demokratizma in socializma.

Angleška je s spomladjo tega leta končno izvedla ureditev domačega dela za 4 glavne stroke: 1. konfekcijo oblačil, 2. kartonažo, 3. vezenje in pletenje, 4. izdelovanje verižic. Leta 1908 je poslanec Foulmins predlagal zakon proti izkoriščanju delavcev, posebno pa delavk na domu (Sweating System). Angleška zbornica je sprejela njegove predloge enoglasno. Dokaz, kako visoko nad ostalimi parlamenti stoje zastopniki angleškega ljudstva ali že konservativci ali liberalci, ko se gre za socialna vprašanja. Po Foulminsovem zakonu imajo delodajalci in delavci izvoliti strokovne odbore, ki naj določajo najmanjšo mezdo. Brez vsakega odpora od strani delodajalcev so se konstituirali taki strokovni odbori ter se je do danes določila: v konfekciji najmanjša tedenska mezda za moške K. 30/60, za ženske K. 16/38, dočim so poprej služili komaj polovico; v kartonažni stroki najmanj 59 vinarjev na uro za moške, 29 vinarjev za ženske; v stroki za vezenje in pletenje najmanjša mezda 28 vinarjev na uro. V stroki za izdelovanje verižic (večinoma ženske) najmanj 48 vinarjev za moške, 24 vinarjev za ženske. Za te stroke znaša povšek mezde 130%. Izven Angleške danes nima urejene minimalne plače za domače delavce nobena država. Z iniciativo Angleške pa je gotovo, da ureditev dosežejo delavci vseh kulturnih držav.

Socialno gibanje.

Dijaška socialna konferenca v Ljubljani je zborovala dne 27. in 28. sept. 1913. Dotične resolucije prinesli so dnevni listi. Konferenca bila je dokaz polne demoralizacije akademičnega dijaštva po polit. strankah. Sistem podpiranja dijakov in nizkotno strankarsko življenje delita dijaštvo že v srednjih šolah na klerikalno in liberalno, brez načelne

podlage ter smatrati klerikalna in liberalna stranka akademične dijače kot del svoje organizacije. Dijaštvo samo se malo zaveda političnih principov in sledi dnevni žurnalistiki in publicistiki pri sestavljanju svojih političnih nazorov. Združilo se je bilo dijaštvo za enotno socialno akcijo. To razbile so politične stranke z abstinenco ter se je na konferenci prav opazilo, da bi akcija dijaštva imela vsaj nekoliko uspeha, ako bi se bila priredila iz strankarskega stališča ali že iz klerikalnega ali iz liberalnega, nemo-goča pa je na Slovenskem skupna akcija dijaštva na zdravi, socialni, ekonomični podlagi. Ako se je pri tako eminentno važnem vprašanju kakor pri organizaciji dijaških podpor pokazalo tako stališče javnosti, ne moremo drugače nego zopet konstatirati, da je vse naše javno življenje gnjilo do jedra in da se je ta gnjiloba lotila že mladine, iz katere naj vzraste razumništvo. Za nas je dijaška socialna akcija na sebi globokega pomena ter smatramo kot svojo dolžnost o tem sprožiti diskusijo.

Izobraževalno delo.

Anton Kristan.*) 23. jan. 1910 se je na Dunaju v Ottakringu otvorila slovesno „knjižnica za otroke“. Pri ti priliki je govoril pokojni Franc Schuhmeier. Par stavkov iz tega govora mi je vedno pred očmi. Možno, ki se je iz navadnega priprostega delavca povspel do voditelja mas, je govoril jedrnat, prepričevalno. „Wir wissen, dass sich die Macht der besitzenden Klassen zum grossen Teil auch auf Bücher stützt. Auch wir wollen uns der Bücher bedienen. Bücher haben uns in die Sklaverei gebracht, Bücher werden uns befreien.... Wie-

V članku „Organizacija kredita in delavsko gibanje“ v 9.-10. št. „Naših Zapiskov“ naj se popravi na str. 293 spodaj zadnja vrsta mesto „s konzumnimi“ s konkurenčnimi; na str. 294 v 4. vrsti mesto $\frac{1}{4}$ milijona $\frac{1}{4}$ milijarde; na str. 294 v 36. vrsti mesto omenjeno omejeno.

viele Menschen bleiben das, als was sie geboren sind: Die Knechte der anderen nur deshalb, weil es in ihrer Jugend an der Anleitung fehlte, sie geistig vorwärts und geistig aufwärts zu bringen.“ (Vemo, da se opira moč posedujočih razredov večjidel tudi na knjige. Tudi mi se hočemo knjig posluževati. Knjige so nas zaslužnile, knjige nas osvobodile... Koliko ljudij ostane to, kar so bili rojeni: namreč hlapci drugih le zato, ker jim je manjkalo v mladosti navodila, da se povzpno duševno višje in višje).

„Knjige nas osvobodile!“ Izobrazba tedaj je nujno potrebna. Te dajo največ knjige, potem predavanja, shodi in končno kurzi.

Interesantno je zasledovati, kako nemška socialnodemokratska stranka deluje v tem oziru. Poročilo k strankinemu zboru, ki bo okrog 1. novembra t. l. na Dunaju, razpravlja na 6 straneh o „Bildungswesen“. Zadnji strankin zbor je izrazil namreč nujno potrebo po poglobljenju izobraževalnega dela v stranki. Sedaj pravi poročilo: a) na Dunaju je leta 1912/13 posredovala le „osrednja pisarna za izobrazbo“ 1746 predavanj; dve tretjini predmetov je posegalo na polje socialnih znanostij. Priredilo se je 106 predavateljskih ciklov s 460 predavanji. Poučnih tečajev je bilo 85 v 2136 večerih. Delavska šola je bila razdeljena v dva tečaja, v vsakem tečaju po 106 učnih ur. Učenci so kupili za 1600 kron knjig. Za „osrednjo pisarno“ je bilo v zvezi 14 centralnih knjižnic, ki so vsebovale 51.949 zvezkov in ki so bili na razpolago 83.000 delavcem. Izposodilo se je v prvem četrtletju l. 1913 52.333, v drugem četrtletju 42.946 zvezkov. Na Dunaju je 10 knjižnic za otroke, ki so v prvem polletju 1913 posodile 2000 otrokom 36.993 zvezkov.

b) V provinciji je „osrednja pisarna“ posredovala 171 predavanj in 8 predavateljskih ciklov z 28 večeri. V Celovcu se je vršila 4 tedne trajajoča strankina šola. Zbirka „navodil za pouk“ se je

pomnožila z zvezkom Adolfa Brauna „o statistiki“, ki je izšel v 17.000 izvodih. Uredilo se je knjižništvo po provinci, tako da sedaj „osrednja pisarna“ vzdržuje redne stike z 22 osrednjimi knjižnicami. Prvi kurz knjižničarjev, delavcev izven Dunaja se je vršil za zapadnošlezke in severnomoravske kraje. — Da so poleg „osrednje pisarne za izobrazbo“ izvrševale izobraževalno delo vse deželne organizacije tudi kolikor se je dalo, pove poročilo na str. 22, 23 in 24.

Poročilo nam tudi pove, da je stranka izdala v letu 1912/13 ca. 420.000 izvodov brošur, knjig, koledarjev. Časnikov pa izhaja 36 političnih (6 dnevnikov), 53 strokovnih in 17 drugih v enkratni nakladi 914.200 izvodov!

Nemška socialno demokratična stranka izdaja že IV. leto poseben list, ki je posvečen zgolj izobraževalnemu delu in ki nosi zato pomorno ime „Bildungsarbeit“ Blätter für das Bildungswesen der deutschen Sozialdemokratie in Oestereich. Vsaka številka je zanimljiva. Zlasti je bila podučna avgustova letos, ki je navajala podrobno, kaj se je napravilo v letu 1912/13.

„Knjige nas osvobodijo“. Stranka proletariata hoče, da postanejo te besede meso. Naravno je, da je mogoče zmagati nad nasilnim in frazastim nacionalizmom, kadar bo delavstvo in z njim široka masa ljudstva spoznala bistvo in pomen obeh. To pa se more zgoditi le potom pouka. Da pri nas na Slovenskem ne poseže socialna demokracija globlje v narod, je krivo pomanjkanje izobrazbe našega delavstva. Naša ljudska šola ni storila tega, kar bi morala! Ni naučila ljubiti knjige! — Delavec malo bere; v revirjih Zagorje, Hrastnik, Trbovlje, kamor zahaja iz kmetov bajtarjev sin, pa tudi drugi in tretji sin gruntarja, imajo delavski zaupniki ogromno dela, da dopovejo malim odlomkom, kako velike važnosti je delavski list. O knjigi, o brošuri-ah, tu pa je mal odlomek predrzna be-

se da za poimenovanje onih maloštevilnih, ki kupijo in berejo kupljeno brošuro... Delavskih agitatorjev zato tudi skoro ni — debate na konferencah so priča nujne potrebe po intenzivnem delu na izobraževalnem polju pri nas.

V Ljubljani se je pred par leti ustanovila „Vzajemnost“, ki si je nadela nalogo, storiti v tem oziru svojo dolžnost-no, c. k. dež. vlada je društvo radi nekega predavanja razpustila. Sedaj se je konstituirala „Svoboda“, ki ima po Kranjskem vršiti kulturno (izobraževalno) delo. Na Primorskem obstaja „Ljudski oder“. Premalo je to! Želeti bi bilo manj politiziranja, pa več intenzivnega dela na polju izobrazbe. V vsako industrijsko selo, v vsak delavski kraj do bro knjižnico, pa vsak mesec vsaj eno predavanje! Knjižničar bodi funkcija, ki se naj kar najvestneje opravlja. Pri vsaki organizaciji pa naj bo še funkcijonar, enako važen namreč: kolporter, ki bo delavcem oddajal redno eno brošuro za drugo. Na diskusijskih večerih pa čile debate o prečitanih knjigah in brošurah. Naloga tako „Svobode“ v Ljubljani, kakor „Ljudskega odra“ v Trstu pa je, da tu razvijeta svojo delavnost.

„Bildungsarbeit“ v rokel! Z nepozabnim Schuhmeierjem zakličimo: „Auch wir wollen uns der Bücher bedienen!“ Založba „Zarje“ ima v svojih shrambah skladovnice knjig, ki čakajo čitateljev.

Resen problem v naši jugoslovanski stranki je tedaj „izobraževalno delo“. 20 let dela, 20 let agitacije, 20 let propagande je za nami. Storilo se je pač, kar se je moglo. Uspeh ni tak, da bi bilo plačano to ogromno delo od let devetdesetih sem. Istina je, da je pri nas fluktuacija ogromna, da je na oni strani oceana skoro več sodrugov kot doma v stari domovini, da so tam pionirji Zavertnik, Petrič, Kavčič in drugi. Ali ipak: izobraževalnega, sistematičnega dela za poglobitev znanja naših de-

lavcev bilo je vse premalo. Na-
domestiti se mora, kar je
zamujeno. Na dnevni red de-
želnih in okrajnih konferenc: „izo-
braževalno delo“! Tudi na celokup-
nem strankarskem zboru naj se
stori v tem pogledu odločilne
korake.

Dragiša Lapčević, Beograd: Nisu
u Srbiji samo seljaci. Mnogi
korespondenti jevropskih listova,
koji su za ovu godinu dana krvavih
dogadjaja pohadjali Balkan, mnogi
od njih i prvi put u svome životu
dolazili u Srbiju, saopćavali su u
svojim korespondencijama: da je
Srbija ne samo tipična seljačka
zemlja, već da u njoj pogotovu
nikoga drugoga i nema od samog
seljaka. Pod imenom seljaka oni
podrazumevaju sopstvenike; mnogi
od njih su čak i izrikom naglašav-
vali: da u Srbiji nema proletarijata!
Medjutim, ništa netačnije od

toga. U starim granicama Srbije
na prostoru od 48.000 kv. km., na
kome je živelo 2.7 mil. stanovnika,
bilo je na kraju 1911 god. 410
industrijskih preduzeća i 55 rudnika,
a u bankama 250 milijona dinara
kapitala. Industrijski produkti ne
samo, da su trošeni u zemlji, već
i eksportirani (46%).

Pogrešno je takodje i ono ba-
nalno ponavljanje: kako je Srbija
stočarska zemlja. Koliko je ona
stočarska, pokazuje statistika, po
kojoj je na 100 stanovnika bilo:

godine	konja	svinja	govedi
1866	24	106	61
1900	13	38	48
1905	11	32	35
1910	10	29	32.

Kako se seljak u Srbiji može
smatrati kao sopstvenik, to pokazuje
ova mala tablica:

Vlasnici obradjene zemlje:

godine	do 1 hektara	1—2 hektara	2—5 hektara	5—20 hektara	20—50 hektara	preko 50 hekt.	preko 100 hekt.
1889	32.752	47.110	97.717	64.437	2.444	148	—
1897	26.643	35.090	98.642	126.534	10.617	825	83

Broj najsiromašnijih vlasnika
zemlje sa 2 hektara i ispod toga
opao je od 1889 do 1897 od 79.862
na 61.733 ili za 23%, dokle je u
istom vremenu broj vlasnika sa 20
do 50 hektara porastao sa 334%
a broj vlasnika sa preko 50 hektara
sa 458%.

Seoski proletarijat takodje iz
godine u godinu raste: njega je
prema seoskom stanovištu bilo

1867 godine	5%
1880	16.70%
1897	21.57%

Danas je on posle 16 godina
od poslednjog popisa imovinskog
kud i kamo veći i mnogobrojniji.

A po statistici, koju su naši
sindikati prije dve godine pribirali
u industriji, zanatima i trgovini, je
angažovano preko 100.000 radnika.

Kao što se vidi, nisu u Srbiji
samo seljaci, niti su u njoj sami
sopstvenici. Ima ona i kapitalista
i proletara; a gde ima kapitalista,
tu ne može biti bez socijalista!

Veda.

H. Pajer. Monizem in socialdemokracija. 2. septembra t. l. je obhajal Wilhelm Ostwald, predsednik zveze nemških monistov, svojo 60 letnico. Rojen je bil 2. septembra 1853 v Rigi in je bil, kar je povdarjal vedno in povsod „zelo slab“ učenec. Univerzo je pohajal v Dorptu, kjer se je posvetil kemiji. Po končanih študijah je bil nekaj časa asistent na nekem fizikalnem in pozneje na kemičnem inštitutu, dokler ni postal l. 1881 profesor kemije na politehniku v Rigi. Leta 1887 je bil poklican za ravnatelja kemičnega laboratorija na lipski univerzi. Po svojem povratu iz Amerike, kjer je deloval nekaj časa kot „Austauschprofessor“ se je podal na filozofično polje in začel leta 1901 z predavanjem o naravni filozofiji. (Svoja predavanja je izdal v knjigi: „Vorlesungen über die Naturphilosophie“). Da bi se zamogel popolnoma posvetiti filozofiji, je zapustil svoje mesto na univerzi in se podal na svoje posestvo „Energie“ nedaleko od Lipskega, kjer deluje neumorno in z neverjetno plodovitostjo. Svojo filozofijo je zgradil na podlagi energije, kateri je energija temeljni princip. Njegova filozofija, energijski monizem, ni samo teoretiziranje, temveč je pred vsem praktičnega značaja. Na podlagi energijskega imperativa, ki se glasi: ne zapravljaj energije, vporabljal jo! osvetljuje vse mogoče kulturne pojave in zadeve, skuša iztrebiti svojevoljnost in postaviti vse na znanstveno podlago. V svojih razmotrivanjih prihaja večkrat do socialističnih zaključkov, kar je pokazal posebno pri kritiki privatne lastnine, dednega prava, pri povdarjanju internacionalizma, pri svojem pojmovanju jezika in pri ustanovitvi komunistične naselbine „Unesma“, znane pod imenom „monističen samostan“. Napisal je že celo vrsto knjig in razprav in izdaja svoje glasovite „Monistische Sonntagspredigten“ kot prilogo tedniški

reviji nemške monistične zveze, katero izdaja on sam pod imenom: „Das monistische Jahrhundert“.

V marcu t. l. je prinesla ta revija članek: „Monismus und Sozialdemokratie“, katerega je napisal soc. dem. poslanec nemške državne zbornice H. Pëus in je precej važen, posebno ker govori dosledno izvajam energetičen monizem za socializem, kar je pokazal v večjih ozirih W. Ostwald sam in kar so začenjali omenjati s precejšnjo opravičenostjo tudi že nasprotniki monizma in socialdemokracije.

Člankar se vpraša: v kakem razmerju si stojita oba činitelja nasproti? sta sploh v kaki zvezi? ali se medseboj podpirata? in odgovarja:

Monizem je stremljenje po enotnosti mišljenja in delovanja. Mišljenje ima iti v smeri nerazdeljive enote. Monizem stoji v nasprotju z onim duševnim stališčem, ki računa z notranjim razporom, kateremu se baje ne da izogniti. Monizem pa hoče, da vlada med mišljenjem in činom jedinstvo. Neblaga razkrojenost med notranjim prepričanjem človeka in njegovimi čini ima biti premagana.

Ker stavi monist mišljenje, ki stremi za pesnico, v sredino svojega žitja, je znanstvena objektivnost in uklonitev pod to, kar je spoznano za resnično, njegova posebna dolžnost. Nasprotno ravnanje, katero je za monista greh proti resnici, je ono, ki sloni na predsodkih in na nazorih, ki so izšli iz posebnih interesov.

Povprečni ljudje so obvladani prej od volje kot pa od razuma. Oni so po naravi egoisti in to za svojo osebo ali pa za skupino, na kateri so zainteresirani. Ti interesi določujejo večinoma njih mišljenje in napravijo njih horizont tako ozek, da postanejo njihovi svojih predsodkov, v katerih se tako zakrknjejo, da sploh nečejo ničesar videti in slišati, kar bi moglo uničiti njih predsodke. Naloga monizma je, odtegovati ljudi od egoističnih interesov in jih navajati na nesebično

objektivnost, ker je najti le v njej jednoto in mir.

Subjektivna omejenost, ki smatra za resnico to, kar se ji zdi gotovim interesom koristno, se javlja posebno močno v egoizmu družabnih skupin. Tvorba strank in zastopanje posebnih interesov je zlo, kateremu se ne da izogniti. Kakor hitro se začno povdarjati na eni strani gotovi interesi, je nujna obramba nasprotnih interesov.

Tudi socialdemokracija je stranaka z gotovimi političnimi nazori. Zastopa vedoma interes dela proti kapitalizmu. Monizem se ne more postaviti glede socialdemokratskih interesov na nobeno programatično stališče. Monizem ne obvezuje k socialdemokratskim nazorom. Ali eno more in mora monizem vsled doslednosti storiti takoj za socialdemokracijo: kakor bojuje on za svobodo necerkvenega svetovnega nazora, tako mora storiti tudi za svobodo protikapitalističnega, socialističnega, demokratičnega ali pa republikanskega političnega nazora. Za dosledni monizem je vsako prepričanje ravnopravno in le resnična dejstva in logični razlogi so za monizem jedino dovoljeni temelji vsakega prepričanja.

Monizem je treba smatrati za nasprotnika vsakega prikrajševanja duševne svobode. Za njega ne sme biti dogem, ne verskih, ne socialnih in ne političnih. Delati mora na to, da ne bo nobena izjava mišljenja potlačevana zato, ker prihaja k gotovemu zaključku, ki gotovim interesom vladajočih skupin niso všeč. Ako se bori monizem za to formalno ravnopravnost vsakega poštenega prepričanja in združuje pod svojo zastavo duhove različnih nazorov pod občno zastavo duševne svobode, vrši že tu najdražje in najvažnejše kulturno delo. Ako trdijo sovražniki socialdemokracije, da dela monizem za socialdemokracijo, leži v tem oporekanju priznanje, da imajo socialdemokratski nauki pre-

pričevalno moč, proti katerim ni mogoče postaviti dejstev in logičnih razlogov, temveč le sredstva družabne in državne sile.

Ako izkazuje monizem socialdemokraciji čisto formalno neovrgljivo veliko dobroto, je treba tudi na drugi strani vpoštevati, da bo socialdemokracija vedno najmočnejša pomočnica monizma. Kapitalizem, monarhija, hirarhija, plemstvo in podobne sile ne bodo nikdar prijatelji monizma. Vedno bodo podpirali tak svetovni nazor, ki je v stanu zagovarjati njih privilegije in vedno bodo pripravljeni žrtvovati srečo duševne svobode svojim posebnim interesom. Socialdemokracija pa stoji na tleh neomejene duševne svobode in je najsilnejša boriteljica vsestranske duševne prostosti, ker njen boj ne velja samo interesom enega razreda, temveč se vrši v interesu družabne celote. Ako se bori danes samo za pravice delavskega razreda, ni to njena krivda. Kdor zahteva jednako pravico zavse, se mora boriti najprej za one, katerim manjka dosedaj največ pravic.

Monizem in socialdemokracija ne gresta torej po isti poti za svojimi cilji, kajti socialdemokracija hoče dati človeškemu življenju gotovi novi obseg, monizem pa le gotovo mišljensko in življensko metodo. Oba pa bodeta medseboj prijatelja. Kdor bi sodil, da se socialdemokracija moti, je lahko monist; kdor pa socialdemokracijo sovraži, ta ne more biti boritelj za monizem.

Literatura.

Henrik Tuma. Uredništvo Svobodne Misli izdalo je Aškerčevo čitanko z uvodom dr. Ivana Prijatelja. Cena 1 K 80 vin. Ime ureditelja je porok, da so zbrani najlepši biseri Aškerčeve poezije za prosveto ljudstva. Nujna bila je potreba skrbne izbire iz prevelikega števila del, ki so prihajala izpod peresa Aškerčevega, često napisana

z naglico in nemirom. Priprostemu človeku je težko nabaviti vsa Aškercova dela, a zadošča mala zbirka pred nami. Najlepše je, in dovolj je! Tudi stročnega uvoda je bilo treba, ki priprostega čitatelja vzbudi na pozorno in razumno čitanje. Ureditelj je z imeni Stritar in romanizem, Gregorčič in sentimentalnost, Aškerc in realizem, Cankar in moderna, kratko in krepko zarisal novejšo fazo našega pesništva. Mislimo pa, da je bil kritik prestrog, ko Aškercu v poznejših dneh po 1899 očita „dolgočasnost“, „nametanost“, „banalnost“, „slagerje“ in „vulgarnost“. To so pač prekrepki, da ne rečemo, neotesani izrazi, in teh Aškerc ni zaslužil in ne gre taka graja v čitanko, ki je namenjena široki ljudski masi. Marsikateri priprost čitatelj bi po kritiki sodil, da je priznavanje socializma in vstop v socialdemokratsko stranko pozneje pa svobodna misel Aškercu ponižala iz prestola pesnika med poulično druhal in žurnaliste. Preveč je tukaj kritik obdelal Aškercu s sekiro in ni bilo tega treba! Aškerc se je uprl klerikalnemu anatema in naravno je, da le krepak racionalizem v tem boju odoli. S tem, da Gregorčič ni bil zmožen racionalno misliti, je klerikalni anatema ubil njegovo pesništvo in osebo. S tem, da je bil Aškerc realna, racionalna natura, ki je stopila pogumno v boj s širokim čelom razuma proti reakcionarni gonji, s tem, da se je Aškerc jel pečati s socialnimi in političnimi problemi in z vso močjo svoje duše iskal novega svetovnega naziranja, je res Aškerc izgubil mnogo svojega pesniškega vznosa, recimo, moral ga je izgubiti med nami, kjer v realnem življenju okoli sebe ni mogel končno najti nove smeri, ki bi njegovo dušo držala kvišku. Odbil je od sebe, kar se je protivilo njegovemu razumu, ni pa mogel najti novega sveta čustev. Ker Aškerc ni doumel visoke čustvene strani socializma, niti ni mogel najti vsebine svobodomiselnosti, morala je njegova poezija ostati brez globočine. Sicer pa ni pedagogično

in čemu priprostemu človeku, kateremu je čitanka namenjena, grajati prestrogo, kar naj ostane nečitano. Ali ni bilo dovolj prostemu človeku dati najboljšega Aškercu ter zarisati razvoj našega pesništva do njih?

Aškercovo čitanko priporočamo najtoplejše delavstvu in izobraževalnim društvom. —

Dr. Alojzij Gradnik podal nam je v samozaložbi svoj prevod: *Ljubezen Treh Kraljev* od Sem Benelli-ja, tragedija, ki je na ljubljanskem odru bajé propadla. Prav je Gradnik storil, da nam je ta biser italijanske moderne poezije ohranil v slovenskem prevodu. Samozavestno je čutil dobroto svojega dela. Kdor je čul deklamacijo „Ljubezen Treh Kraljev“ na odru, je iz blagoglasja moral slutiti vso krasoto in zvočnost italijanskega izvirnika. Bodi to najboljša pohvala Gradnikovega prevoda! Čudno je, da se pri kritiki Benelli-jevega dela govori o nemodernosti, kakor bi bila moderna vezana na gotovo snov ali pa da bi strast, hrepenenje in trpljenje ljubezni ne moglo več tvoriti predmeta moderne pesnitve. Res tisočkrat se je obdelavala enaka snov! Ali ravno svežest, ki veje iz dela Benelli-jevega, mora očarati vsakogar, kdor realno misli. Izliv je prirodnega krepkega čustvovanja v okviru biserne besede. Blaziranec seveda ne išče umetnosti ampak le zabave, vidi ljubezen le v modernem flirtu; ta seveda ne bo rad poslušal Benellija in ne bode razumel „Ljubezni Treh Kraljev“. Davno so prošli ljudje, ki so tako močno izražali ljubezen in le močni med nami tako ljubezen še umejo.

Le nekaj je opaziti v prevodu. Gradnik je iz Brd, kjer med prostim nepokvarjenim ljudstvom še tli slovensko jezikovno čustvo. In vendar nam je napisal med verzi na strani 61: Prišel bo dan — oklenile bodo, — boš slast začutila, — bo v duši obudil, — čemu toliko operirati s kranjskimi kanoni? Mar je pesniku dovoljeno delati slovnične napake in mari je bobikanje blagoglasno?

Venec slovanskih po-
vesti X. knjiga. Marljiva knjižna
zaloga A. Gabrščka v Gorici pri-
nesla nam je priprost in lep venec
slovanskih povesti za navadno za-
bavno čtivo. Prevode iz ruščine,
hrvaščine, poljščine in češčine ter
par izvirnih povesti Adolfa Ivaniča
„Križ pod Robom“, „Rezjanova Ma-
rica“. Knjige, ki izhajajo izpod re-
dakcije A. Gabrščka imajo vso to
veliko prednost, da so pisane v boljši
slovenščini. Kar izhaja pod kranjski-
mi in štajerskimi uredniki in je na-
menjeno širokemu občinstvu, kar
mrgoli germanizmov. Venec slovan-
skih povesti bi lahko imenovali tudi
venec ljubezenskih povesti. Le prva
Maksim Grjemač malo-ruske pisate-
ljice M. A. Markovič s pseudonimom
Marko Vovčok, nosi na sebi barvo
maloruskega življenja. Izvirni pove-
stici Ivaničevi se gladko čitati, ne
nudite sicer posebne vsebine, pa
tudi nimate toliko odurnega kakor
Mlada Breda, katero je izdala druž-
ba sv. Mohorja. Širokemu občinstvu
dajati bi morali le izbranega in kedar
ga ni v zalogi, boljše skromne po-
vestice Ivaničeve kakor pa nadutih
povesti slabega besedila, kolikor jih
v tisočakih pošilja vsako leto v

svet družba sv. Mohorja, da prid-
okus in jezik.

Na Triglav v kraljestvo Zla-
toroga. Rudolf Badjura. Slovenci
prebivamo na najlepšem in najza-
nimivejšem delu evropskih Alp.
Že 20 let deluje med nami planinsko
društvo in šele sedaj dobili smo
prvo planinsko knjižico, prvi slo-
venski kašipot v visoke Alpe. Z
ljubeznijo in pridnostjo spisal ga je
mlad planinec. Snov je skrbno pre-
delana, jezik dovolj čist, dobre ilu-
stracije dobro izbrane, bogato gra-
divo in lepo razvrščeno. Želimo, da
sežejo po tem kašipotu tudi naši
delavci turisti.

Borba, polumesečni spis so-
cialne demokracije v Belemgradu
jel je zopet izhajati po enoletnem
prestanku. Vojna klicala je urednika
D. Tucović-a in stavce pod orožje.
S 1./10. pričela je svoj četrti letnik,
hoteč „čuvati svoj karakter teoris-
koga socijalističkoga organa, koji
će pratiti sve pojave našega duhov-
noga i društveno političkoga života“.
Stane na leto za inozemstvo 10 K.
Naroča se pod naslovom: Redakcija
Borbe. Socijalistički Narodni Dom
— Belgrad.

»Našim Zapiskom« v oceno ali zameno doposlane publikacije:

Venec slovanskih povestij. X. knjiga. Gorica 1906. Tiskala in založila »Goriška Tiskarna« A. Gabršček.

Ljubezen treh kraljev. Sem Benelli; tragičen poem v treh dejanjih. Prevedel Alojzij Gradnik. Gorica 1913.

Najbolje slovenske novele. Moderna knjižnica. Preveli Zofka Kveder i Milan Vrbanič. Svezak I. 1913. Cijena 1 K. Tiskom Pučke Tiskarne D. D. u Zagrebu, Marovska ulica.

Ljubljanski Zvon, mesečnik za književnost in prosveto. Letnik XXXIII. šte. 10. leto 1913.

Čas, Znanstvena revija »Leonove družbe«. Ljubljana 1913. Letnik VII. Zvezek 5. Tisk Katoliške Tiskarne.

Průdy. Revue mladého Slovenska. Ročník IV. Oktober 1913. Číslo 10. Ružomberok. Tlačí Ván Páříčka. Vydáva Nakl. družstvo Novina. 1913.

Akademie. Revue socialistická. Říjen. Ročník XVIII.

Slovanský Přehled. Číslo 1. Říjen. Ročník XVI.

Świat Słowiański. Miesięcznik. Rocznik IX. Tom. II. 1913.

Staroslovan. Vierteljahrschrift zur Pflege der allslavischen Sprache, Geschichte und Kultur. Kremsier 1913. Heft 3. I. Jahrgang.

Strokovna glasila:

Stavbinski delavec.

Rudar.

International, glasilo pekovskih delavcev.

Železničar.

Głos Urzedniczy, Krakow, glasilo privatnih uradnikov.

Budučnost, Sarajevo, glasilo privatnih uradnikov.

Politična glasila:

Proletarec, glasilo ameriškega, socialističnega delavstva, Chicago.

»Glasilo« slovenske narodne podporne jednote, Chicago.

Glas svobode, glasilo svobodomiselnih Slovencev v Ameriki.

Ženski list, Ljubljana.

